

ПОНЯТТЯ ПРО НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ЗІ ШКІЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Статтю присвячено підходам до навчально-методичного комплексу, що існують в дидактиці. Розглянуто визначення поняття «навчально-методичний комплект» в педагогічній літературі та виявлено сучасні напрями в його конструюванні.

Ключові слова: навчально-методичний комплект (комплекс), навчально-методичне забезпечення, шкільні дисципліни, засоби навчання, підручник.

Статья посвящена подходам к учебно-методическому комплексу, существующим в дидактике. Рассмотрены определения понятия «учебно-методический комплект» в педагогической литературе и выявлены современные направления в его конструировании.

Ключевые слова: учебно-методический комплект (комплекс), учебно-методическое обеспечение, школьные дисциплины, средства обучения, учебник.

The article deals with approaches to teaching and methodical set of (complex) existing in didactics. Consider the definition of the concept of «a training set» in the pedagogical literature and identified current trends in its design.

Key words: teaching and methodical set of (complex), training and methodological support, school subjects, learning tools, textbook.

Постановка проблеми. Одним із головних напрямів удосконалення навчально-виховного процесу з метою його оптимізації та інтенсифікації, підвищення рівня навчально-методичного забезпечення шкільних дисциплін є конструювання та використання навчально-методичних комплексів. У зв'язку з тим, що це питання досліджується фрагментарно, постає необхідність подальшого обґрунтування його теорії.

Аналіз актуальних досліджень. Питання конструювання та використання навчально-методичних комплексів (комплексів) розглянуто в роботах Ю. Бабанського (виділив дидактичні принципи і вимоги до них), Д. Зуєва (визначив компоненти), В. Максаковського (дослідив типологію навчальних посібників для вчителів), С. Шаповаленко (розкрив зв'язок підручників з іншими засобами навчання). Психологічну основу їх досліджень склали роботи Г. Гранік, О. Леонтьєва, Н. Тализіної та ін.

Щодо окремих шкільних дисциплін дану проблематику досліджували Н. Бодрова та Н. Полханова (біологія), М. Савчин (хімія), В. Соловійова (географія).

Мета статті – з'ясувати стан проблеми визначення поняття «навчально-методичний комплект», який розглядається як необхідний елемент підвищення рівня навчально-методичного забезпечення шкільних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи різні підходи до змісту та структури навчально-методичного комплекту, необхідно висвітлити питання термінології. Воно пов'язане з використанням (часто синхронізованим) понять «навчально-методичний комплекс» та «навчально-методичний комплект». Саме про навчально-методичний комплекс як відкриту систему дидактичних засобів писав Ю. Бабанський у статті «Дидактические проблемы совершенствования учебных комплексов» [1]. У роботі «Рациональная организация учебной деятельности» він дослідив навчально-методичні комплекти (набори) для вчителів і учнів, що містять підручник, навчальні посібники з теми, роздатковий навчальний матеріал для учнів, надруковані типографським способом тексти завдань і лабораторних робіт, картки для індивідуального опитування різного ступеня складності [2].

Д. Зуєв навчально-методичним комплексом уважав систему дидактичних засобів навчання з конкретного предмету (за провідної ролі підручника), створених з метою найбільш повної реалізації освітніх і виховних завдань, сформульованих програмою з цього предмету, яка сприяє всебічному розвитку особистості [6]. За іншим визначенням «навчально-методичний комплекс — це система взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих засобів навчання, що проектуються відповідно до навчальної програми та обраним дидактичним процесом, достатніх для реалізації цілей і змісту освітнього стандарту» [9]. На відміну від навчального книжкового комплекту, який, за визначенням Д. Зуєва, являє собою закриту систему, навчально-методичний комплекс — система відкрита [5].

Наведемо деякі положення дисертаційного дослідження Н. Бодрової «Методика применения учебно-методического комплекта на уроках биологии в основной общеобразовательной школе». У ньому уточнено сутність поняття «навчально-методичний комплект» та встановлено його відмінність від навчально-методичного комплексу. На думку дослідниці, між ними нема істотної різниці у складі, але навчально-методичний комплект — це відносно закрити система друкованих та електронних навчальних видань, тоді як навчально-методичний комплекс — відкрита [3]. Зважаючи на те, що в одному з найновіших українських педагогічних видань — «Енциклопедії осві-

ти» навчально-методичний комплекс розглядається як «педагогічне об'єднання, система організації навчально-виховної діяльності, в основі якої органічна єдність і взаємозв'язок викладання, учіння і виховання спрямовані на досягнення освітніх цілей» [4, с. 539], доходимо висновку, що поняття «навчально-методичний комплекс» недоцільно застосовувати, характеризуючи зміст і функції друкованих та електронних носіїв навчальної та методичної інформації. Тому надалі будемо використовувати поняття «навчально-методичний комплект».

Ідея створення навчально-методичних комплектів виникла і сформувалася в період 70 – 80-х рр. минулого століття і була пов'язана з реформою загальноосвітньої і професійної школи. Вони ґрунтуються на базовому підручнику, який у поєднанні з іншою навчальною та методичною літературою, довідковими матеріалами та іншими засобами навчання повинен забезпечити оптимальні умови педагогічної роботи та особистісно орієнтований підхід у навчанні. Навчальному комплекту, створеному для учнів, відповідає навчально-методичний комплект, що містить комплект посібників для вчителя даного предмету [6]. На думку Д. Зуєва, підручник висвітлює основний зміст освіти, структуру його реалізації, а засоби навчання, що доповнюють його, забезпечують конкретизацію, диференціацію і навіть індивідуалізацію змісту освіти і способів оволодіння ним [6].

Отже, прийнята в шкільній освіті думка розглядає комплект як підручник в оточенні посібників різного типу та призначення, пов'язаних з ним єдиною методичною концепцією. В. Максаківський вважає, що ця модель побудови навчально-методичного комплекту зберігає свою актуальність і нині [7]. Т. Назарова та Ю. Господарік зауважують, що необхідно відмовитися від практичного видання підручників поза навчально-методичними комплектами (робочі зошити та практичні заняття, хрестоматії, атласи тощо). Розроблені навчально-методичні комплекти можуть бути предметом діяльності різних авторів, об'єднаних концептуальним підходом з можливістю реалізації варіативів при використанні навчально-методичних комплектів [8, с. 18].

Сьогодні в педагогічній літературі утверджується напрям щодо конструювання комплектів, що застосовуються на всіх етапах навчально-виховного процесу: від вивчення та узагальнення матеріалу до його закріплення, перевірки рівня засвоєння та самоаналізу. При цьому вони повинні забезпечувати ефективну реалізацію основних ланок освітньої діяльності: підготовчої (для вчителя), мотива-

ційної, пізнавальної, виконавської, діагностичної, рефлексивної. Це дозволить більш успішно вирішити завдання, які стоять перед сучасною школою: досягати свідомого і цілеспрямованого засвоєння програмного матеріалу всіма учнями на всіх етапах навчання; забезпечувати оптимальне використання дидактичних можливостей кожного виду видань; компоненти комплексу повинні бути максимально функціональними, тобто сприяти комплексному вирішенню завдань навчання, розвитку та виховання учнів; реалізовувати особистісно орієнтований, діяльнісний і компетентнісний підходи. Для цього до складу навчально-методичного комплексу необхідно включати як засоби навчання, так і організаційно-методичний апарат.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На основі вищезазначеного можна дійти висновку, що навчально-методичний комплект — це система взаємопов'язаних друкованих та електронних дидактичних засобів, об'єднаних концептуально, структурно і змістовно, функціонально спрямованих на посилення мотивації, формування, узагальнення, закріплення та діагностику теоретичних знань і практичних умінь, активізацію творчих здібностей, формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу. Навчально-методичний комплект складається з носіїв навчальної та методичної інформації, необхідних і достатніх для успішного засвоєння навчальної програми на основі оптимального використання дидактичних можливостей кожного з компонентів. Ці компоненти доповнюють один одного, посилюючи дидактичні властивості кожного, але не дублюють їх.

У подальших дослідженнях необхідно проаналізувати склад навчально-методичних комплектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю.К. Дидактические проблемы совершенствования учебных комплексов / Ю.К. Бабанский // Проблемы школьного учебника. Вып.8. — М. : Просвещение, 1980. — С. 17 — 33.
2. Бабанский Ю.К. Рациональная организация учебной деятельности / Ю.К. Бабанский. — М. : Знание, 1981. — 96 с.
3. Бодрова Н.В. Методика применения учебно-методического комплекта на уроках биологии в основной общеобразовательной школе : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Н.В. Бодрова. — СПб., 2005. — 18 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
5. Зуев Д.Д. Учебная книга — источник становления личности школьника / Д.Д. Зуев // Педагогика, 1995. — №1. — С. 3 — 10.

6. Зуев Д.Д. Школьный учебник / Д.Д. Зуев. — М. : Педагогика, 1983. — 352 с.
7. Максаковский В.П. Географическая культура : [учеб. пособие для студентов вузов] / В.П. Максаковский — М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. — 416 с.
8. Назарова Т.С., Господарик Ю.П. Стратегия развития учебной книги / Т.С. Назарова, Ю.П. Господарик // Педагогика, №3. — 2005. — С. 10 — 19.
9. Основы социально-гуманитарных наук : Учебно-методический комплекс : учеб. пособие в 2 ч. Ч.1 / [Г.И. Бабко, В.М. Землякова, М.В. Кондратова и др.]; под общей ред. Г.И. Бабко. — Мн., РИВШ БГУ, 2003. — 248 с.
10. Пичугина Г.В. Образовательная область «Технология» : каким быть учебнику / Г.В. Пичугина // Педагогика. — 2003. — №3. — С. 44 — 51.